

Pluimpjes in de Grevelingen: *Ventromma halecioides* (Alder, 1859) (Hydrozoa)

Marco Faasse, Hans De Blauwe, Emmanuel Dumoulin en Ingrid Jonckheere

Inleiding

Misschien jarenlang al staan ze te wuiven in de golfslag van de Grevelingen. Tot op een goeie dag een stel, dat zich natuurliefhebbers noemt, er een paar afplukt omdat hun aanwezigheid met naam en toenaam wereldkundig gemaakt moet worden. Hydroiden zijn mooi, pluimvormige hydroiden zijn prachtig. In Nederland zijn ze maar enkele keren gevonden en daarom wekt het verbazing ze talrijk in de Grevelingen aan te treffen. Het schone en het bijzondere gaan hier hand in hand.

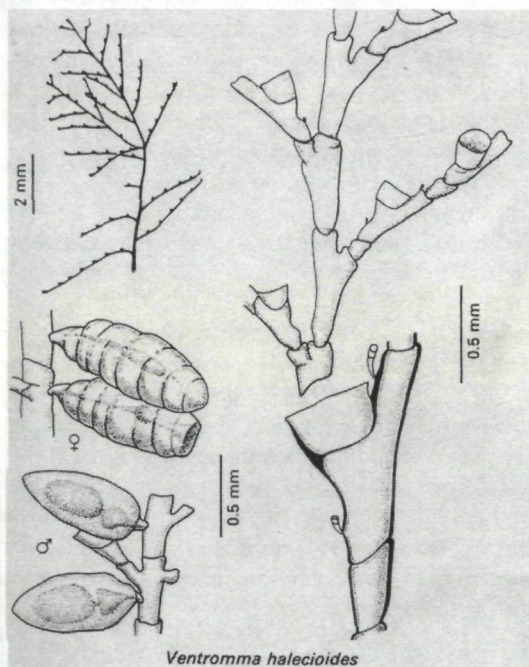
Hans De Blauwe vond de pluimvormige hydroiden voor het eerst op 21/06/2003 langs een stenen piertje in de Grevelingen gelegen op een zandvlakte, in kniediep water, iets ten westen van de voormalige werkhaven van Bommenede. Er is slechts een pluimvormige hydroïde autochtoon bekend van Nederland: *Kirchenpaueria pinnata* (Linnaeus, 1758). Van deze soort zijn maar een paar waarnemingen gepubliceerd, alle in getijdenwateren (Vervoort, 1946; Oosterbaan, 1985). Dit waren voldoende redenen om het verzamelde materiaal wat beter te bekijken. Verrassend was dat we de hydroïde later konden determineren als *Ventromma halecioides*, een soort die nog niet eerder in Nederland gevonden was.

Details

Het substraat bestond meestal uit Japanse oesters (*Crassostrea gigas*) of het onderste deel van de stengel van Japans bessenwier (*Sargassum muticum*). Alle waargenomen kolonies bevonden zich in de schaduw onder een dicht dek van bessenwier. Volgens de literatuur kan deze soort verlaging van het zoutgehalte verdragen (Barange & Gili, 1987). De laatstgenoemde auteurs vonden haar in een lagune, dat is enigszins vergelijkbaar met de locatie in de Grevelingen. Later werd *V. halecioides* nog op 28/06/2003 en 05/08/2003 op dezelfde lokatie verzameld, op de laatstgenoemde datum ook kolonies met gonothecae. De gonothecae maakten de determinatie in zekere zin gemakkelijker. *K. pinnata*, *K. similis* en *Plumularia setacea* hebben een kolonievorm die sterk op die van *V. halecioides* lijkt, maar ze hebben altijd ongeribbelde gonothecae. Verwarrend is het feit dat Cornelius (1995) de gonothecae beschrijft en afbeeldt met een scherpe knik aan de basis. Cornelius et al. (1990) beelden gonothecae af waar een knik aan de basis geheel ontbreekt, zoals het geval is bij onze exemplaren. Zij maken verder onderscheid tussen vrouwelijke (geribbelde) en mannelijke (gladde) gonothecae. Wij vonden geen ongeribbelde. Er staan nog meer onjuistheden in de tekst van Cornelius

(1995). Er wordt gesproken over nematothecae aan weerszijden van de hydrothecarand. Dit is onjuist, zoals ook blijkt uit zijn figuren en uit de beschrijving in Cornelius et al. (1990). Dit was erg verwarrend bij de determinatie. Vervoort (pers. meded.) bevestigde dat de beschrijving in Cornelius (1995) onjuist is. Hij wees er op dat de nematothecae in de familie Plumulariidae altijd tweekamerig zijn, vaak in de vorm van een wijnglas en dat in familie Kirchenpaueriidae de nematothecae kegelvormig zijn, vaak enigszins gekromd en soms gereduceerd tot een klein schildje of afwezig.

Materiaal van Zierikzee (11/09/1993, 18/08/1995 en 16/09/1995) in de collectie van Marco Faasse, gedetermineerd als *K. pinnata*, bleek bij een herdeterminatie ook tot *V. halecioides* te behoren. In de destijds gebruikte handboeken en tabellen (Vervoort, 1946; Leloup, 1952, Oosterbaan, 1985) wordt *V. halecioides* in het geheel niet genoemd.

Figuur 1. *Ventromma halecioides*, naar Cornelius et al.

Van het materiaal van 21/06/2003 is een preparaat opgenomen in de collectie van Naturalis, Leiden, RMNH-Coel preparaat no. 5361.

Behalve *V. halecioides* zijn de volgende pluimvormige soorten nu bij ons aangetroffen:

Aglaophenia pluma (Linnaeus, 1758) – zeepluim (Oosterbaan, 1986), alleen aangespoeld

Kirchenpaueria pinnata (Linnaeus, 1758)

Plumularia setacea (Linnaeus, 1758), alleen aangespoeld

Blijkbaar was Linnaeus ook al geïnteresseerd in pluimvormige hydroiden.

Bespiegelingen

Volgens Cornelius (1995) is deze soort “small and probably overlooked”. *V. halecioides* leeft volgens hem vermoedelijk zo ondiep dat ze niet gevangen wordt door onderzoeksschepen. Toch zijn er voldoende betrouwbare waarnemingen om te suggereren dat het een van de meest verspreide hydroiden, en ongewervelden, van de wereld is (Cornelius, 1995). Wellicht zou het wijs zijn alle eerdere vermeldingen van *K. pinnata* van Nederland, waarvan geen materiaal bewaard is gebleven, met reserve te bezien. Het enige Zeeuwse materiaal aanwezig in de collectie van het NNM is van het verdronken land van Z.-Beveland, 18/08/1962, afkomstig uit de collectie van wat destijds het Delta-Instituut heette (Vervoort, pers. meded.)

V. halecioides is wereldwijd verspreid: van Schotland tot in de Middellandse en Zwarte Zee en Suez kanaal, op de Canarische en Kaapverdische eilanden en de Azoren, van Florida tot Venezuela, Enewetak Atol en Japan, Koeweit en noordoost Australië (Cornelius, 1995).

De wereldwijde verspreiding is wellicht het resultaat van transport door de mens. De soort wordt onder andere in jachthavens aangetroffen (talrijk in de Horta jachthaven, Azoren, op 18/07/1989 (Cornelius, 1992)) en op schepen (Morri & Boero, 1986). Voor veel kosmopolitische soorten geldt wellicht dat ze al in een vroeg stadium van de intercontinentale scheepvaart hun huidige verspreiding kregen.

De combinatie van boeiende faunistische gegevens, onverwachte verrassingen en subtiele schoonheid maakt het struinen langs de zeekant een fascinerende bezigheid. Als je er eenmaal door gegrepen bent, hoeft je je nooit meer te vervelen. Samen met gelijkgestemden is het plezier dubbel zo groot. Soms zelfs viermaal zo groot.

Dankwoord

Prof. W. Vervoort (NNM Naturalis, Leiden, Nederland) was zo vriendelijk onze determinatie te bevestigen en bijkomende informatie te geven.

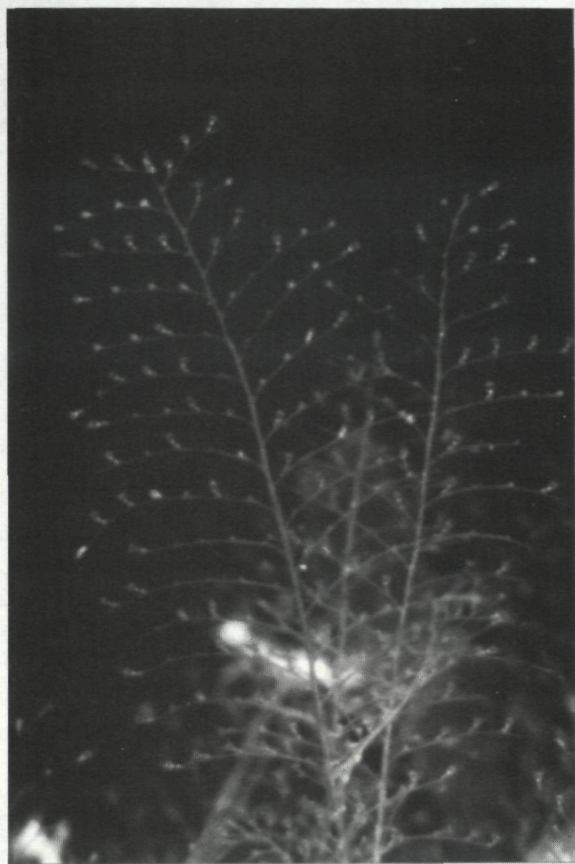

Foto 1. *Ventromma halecioides* van Zierikzee.

Summary

The hydroid *Ventromma halecioides* was collected on 21/06/2003 near the 'Werkhaven Bommenede' in the Grevelingen, a stagnant salt-water body in the SW Netherlands. Older material (1993 and 1995) from the SW Netherlands (Oosterschelde, Zierikzee, tidal) belongs to the same species. In the Grevelingen we found old colonies with grooved gonothecae on 05/08/2003, however without the curving base described by Cornelius (1995). *V. halecioides* has not been reported earlier from The Netherlands.

Literatuur

- BARANGE, M. & J.M. GILI, 1987. Cnidarios de una laguna costera de la isla de Mallorca. *Boll.Soc.Hist.Nat.Balears* 31: 45-55.
- CORNELIUS, P.F.S., 1992. The Azores hydroid fauna and its origin, with discussion of rafting and medusa suppression. *Arquipélago. Life and Earth Sciences* 10: 75-99.
- CORNELIUS, P.F.S., 1995. North-West European thecate hydroids and their medusae. Synopsis of the British fauna no. 50, part 2. Field Studies Council, Shrewsbury, v + 386 pp.
- CORNELIUS, P.F.S., R.L. MANUEL & J.S. RYLAND, 1990. Cnidaria. In: Hayward & Ryland (eds.), *The marine fauna of the British Isles and North-West Europe*, vol. 1. Clarendon Press, Oxford, pp.101-180.
- LELOUP, E., 1952. *Faune de Belgique - Coelentérés*. Inst.Roy.Sci.Nat.Belgique, Bruxelles, 283 pp.
- MORRI, C. & F. BOERO, 1986. *Catalogue of main marine fouling organisms*, vol. 7: Hydroids. Brussels, Office d'Etudes Marines et Atmospheriques (ODEMA), 91 pp. (niet gezien).
- OOSTERBAAN, A., 1985a. Hydropoliepen (Hydroidea). *Tabellenserie SWG* no. 27.
- OOSTERBAAN, A., 1985b. Natuurhistorisch verslag van de Zeeuwse expedities, die de SWG in februari en maart 1985 heeft georganiseerd. *Het Zeepaard*, 45(4): 124-127.
- OOSTERBAAN, A., 1986. Een vondst van *Aglaophenia pluma* (L., 1758) (Hydroidea) van Texel. *Het Zeepaard*, 46(1): 36-37.
- VERVOORT, W., 1946. Hydrozoa (C I) A. *Hydropolyten*. *Fauna van Nederland*, afl. XIV. Sijthoff, Leiden, 336 pp.

**Schorerstraat 14
4341 GN Arnhem
Nederland**

**Watergang 6
8380 Dudzele**

**H. Consciencestraat 67
8300 Knokke-Heist**

**Sint-Idesbaldusstraat 20/402
8670 Koksijde**